

GAZDASÁG & TÁRSADALOM

Journal of Economy & Society

A TARTALOMBÓL:

Duray Miklós

A gazdaság és a pénz nem öncél, hanem a boldogulás eszköze

Kiss Danuta

A szellemi tőke szerepe a posztindusztriális társadalomban

Juhász Zita

A nonprofit szektor: szerepeltérések a világban

Závecz Szilvia

Die Untersuchung des ungarischen Familienförderungssystems
aus der Sicht der aktuellen demographischen Trends

Clauss-Siegfried Grommek

Ansprüche an eine zeitgemäße Führung

Soós Balázs

A vezető magyarországi cégek pénzügyi helyzetének alakulása 2003 és 2012 között

Daniel Madarász - Katarína Škriniarová – Anna Bandlerova

Agricultural Cooperatives and Their Impact
on the Regional Development in the Nitra Region

2013/2-3

Gazdaság & Társadalom

Journal of Economy & Society

Megjelenik évente négy alkalommal
A folyóirat kiadását a Soproni Tudós Társaság támogatja

Főszerkesztő / Editor: Prof. Dr. Székely Csaba DSc

Főszerkesztő helyettes / Deputy Editor: Prof. Dr. Kulcsár László CSc

Szerkesztőbizottság / Associate Editors: Dr. Székely Csaba DSc, Dr. Fábián Attila PhD, Dr. Joób Márk PhD, Dr. Kulcsár László CSc

Nemzetközi tanácsadó testület / International Advisory Board:

Prof. David L. Brown PhD (Cornell University, USA), Dr. Csaba László DSc (Közép Európai Egyetem, Budapest), Dr. Rechnitzer János DSc (Széchenyi István Egyetem, Győr), Dr. Nigel Swain PhD (School of History, University of Liverpool, UK), Dr. Caleb Southworth PhD (Department of Sociology University of Oregon, USA), Dr. Franz Schausberger PhD (Universität Salzburg, Österreich), Dr. Szirmai Viktória DSc (MTA Szociológiai Kutatóintézet, Budapest), Dr. Böhm Antal DSc (MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest), Dr. Ingrid Schwab-Matkovits PhD (Fachhochschulstudiengänge Burgenland, Eisenstadt, Österreich), Dr. Bozidar Lekovic PhD (Faculty of Economics, Subotica, Serbia), Dr. Djerdji Petkovic PhD (Faculty of Economics, Subotica, Serbia).

Közlésre szánt kéziratok / Manuscripts: Kéziratokat kizárólag e-mailen fogadunk, nem őrünk meg, s nem küldünk vissza!

A kéziratok formai és szerkezeti követelményeit illetően lásd a folyóirat hátsó belső borítóját. / *We accept APA (Harvard) style only.*

A kéziratokat és a közléssel kapcsolatos kérdéseket a következő e-mail címre várjuk: / *Send manuscripts and letters by e-mail only to: kulcsar.laszlo@tkk.nyme.hu*

A közlésre elfogadott kéziratok összes szerzői és egyéb joga a kiadóra száll. / *Acceptance of material for publication presumes transfer of all copyrights to the Publisher.*

A kéziratokat két független anonim bíráló értékeli. / *Articles are refereed by anonym reviewers before publication.*

Ismertetésre szánt könyveket az alábbi címre várjuk / Send books for review to:

Prof. Dr. Kulcsár László

Nyugat Magyarországi Egyetem Sopron Erzsébet. u. 9. 9400 Hungary

Előfizetés: Intézményeknek: 2800 Ft./év

Egyéni előfizetés: 1700 Ft./év

Példányonkénti ár: 700 Ft./dupla szám: 1400 Ft.

Nyomdai munkálatok / Printing: Palatia Kft.

H-9026 Győr, Viza u. 4.

ISSN 0865 7823

Copyright © 2013 Nyugat – magyarországi Egyetem Kiadó

Gazdaság & Társadalom

5. ÉVFOLYAM

2013.

2-3. SZÁM

TARTALOM

Table of Contents and Abstracts in English: See page 137

TANULMÁNYOK

A gazdaság és a pénz nem öncél, hanem a boldogulás eszköze – Magyarország, Szlovákia, Ukrajna és Románia közötti államhatárral kettészelt természetes régiók gazdasági állapota, terepvizsgálati lehetőségek és fejlesztési kilátások.	
<i>Duray Miklós</i>	3
A szellemi tőke szerepe a posztindusztriális társadalomban	
<i>Kiss Danuta</i>	15
A nonprofit szektor: szerepeltérések a világban	
<i>Juhász Zita</i>	39
Die Untersuchung des ungarischen Familienförderungssystems aus der Sicht der aktuellen demographischen Trends	
<i>Závecz Szilvia</i>	59
Ansprüche an eine zeitgemäße Führung: Führungswissenschaftliche Merkmale und Ziele mit taktischer und strategischer Ausrichtung im Sinne wertebewusster Führung	
<i>Clauss-Siegfried Grommek</i>	77
A vezető magyarországi cégek pénzügyi helyzetének alakulása 2003 és 2012 között	
<i>Soós Balázs</i>	93
Agricultural Cooperatives and Their Impact on the Regional Development in the Nitra Region	
<i>Daniel Madarász - Katarína Škriniarová – Anna Bandlerova</i>	115
KÖNYVISMERTETÉS	127
A helyi szociális ellátórendszer	
[Bódi Ferenc szerk.: Helyi szociális ellátórendszer. MTA PTI Budapest, 2008. 384 oldal. ISBN 9789637373575]	
<i>Resperger Richárd</i>	
A vasfüggöny két oldalán	
[Molnár Csilla: A vasfüggöny két oldalán - élettörténeti elbeszélések a magyar-osztrák határvidéken - Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó Sopron 2013. ISBN 978-963-334-122-3]	
<i>Frang Gizella</i>	
Table of Contents/Abstracts	137

A nonprofit szektor: szerepeltérések a világban

Juhász Zita PhD, adjunktus¹³

Nyugat-magyarországi Egyetem, Közgazdaságtudományi Kar

ABSZTRAKT: Lassan 25 éve lesz, hogy a rendszerváltás során újra kellett gondolni a civil szektorral kapcsolatos kérdéseket és módosítani kellett a jogszabályi hátteret. A nonprofit kutatások ma magas színvonalúak Magyarországon és a nonprofit szervezetek jogi, gazdasági, társadalmi vetületben vizsgálva akár három önálló diszciplínaként foghatóak fel. E tudományok jelen vannak a felsőoktatás több ágában, így a gazdaságtudományok területén is. A szektor erősödése és sajátosságainak kutatása az Egyesült Államokban kezdődött meg a '60-as években és ma is vezető szerepet tölt be e téren. Egyetemi kurzusokon oktatva nem nehéz észrevenni, hogy az oktatható könyvek, tananyagok erősen átítatottak az amerikai nonprofit szektor sajátosságaival. Ilyen sajátosság például a szolgáltató funkciók fontosságának nagyobb hangsúlya az érdekérvényesítő, önkifejező funkcióval szemben. A szektor sokszínűsége, országonkénti eltérései, rugalmas viszonyulása a gazdasági, társadalmi viszonyokhoz értékes tulajdonságok, e tanulmány kísérlet egyes oktatott témakörök árnyalására. Meglepő módon, talán éppen az Egyesült Államokban készül a legtöbb nemzetközi összehasonlítás és kutatás, azonban Magyarországon ebből meglehetősen kevés jelenik meg.

KULCSSZAVAK: civil szervezetek, nonprofit szféra, nonprofit kutatás, oktatás.

Bevezetés

Egyes mai értelemben vett civil szerveződések már a XIX. század második felében megjelentek. Mégis, virágkorukat ma élik. A mai modern szervezetek elődei a hatvanas évek Amerikájában indultak ugrásszerű számbeli növekedésnek. Olyan okok, tényezők váltották ezt ki, amelyek mindmáig meghatározóak, sőt egyre meghatározóbbak a modern társadalmakban. Létüket tekinthetjük korszerű válasznak a párhuzamos jelenségekre – globalizáció, nemzetközi verseny erősödése, munkaerő kiszolgáltatottabbá válása, liberalizáció és dereguláció, jövedelmi különbségek növekedése, elidegenedés és elmagányosodás vagy akár az önérvényesítés, demokratikus értékek alapján való beleszólás, személyes tenni akarás erősödő vágya. Ez a sokszínű szektor különböző mértékben tölti be funkcióit a világ különböző országaiban. Számos területen behatároltak cselekvési lehetőségeink és az alkalmazkodás kényszere hat ránk. Ez a szféra az egyén számára mozgásteret ad, módot az érdekérvényesítésre, gyakran akár sajátos utakra és rugalmas megoldási

módozatokra. Támogatásával, szervezetek létrehozásának a bátorításával, összefogással, együttműködéssel számos területen enyhíthetőek a problémák.

Rövid kitérő a legfontosabb fogalmak tisztázása okán

A nonprofit szektor fogalma gyakran összemosódik a civil szektor fogalmával. Először, nagyon röviden a két fogalom közötti különbséget érdemes tisztázni. A civil szektor értelmezése magába foglalhat olyan elemeket, amelyek az egyének és szervezetek lényegesen szélesebb körére utalnak, mint a „nonprofit szektor” kifejezés. A civilség nem korlátozódik a bíróság által bejegyzett, jogi személyiséggel rendelkező szervezetekre. A civil társadalom részei akár az európai uniós, akár a köznyelvi értelmezés szerint is, a spontán társadalmi mozgalmak résztvevői, de pl. Jenkins (1997., in: Bartal, 2005) interaktív meghatározásában ide sorolja a magánszektor valamennyi szereplőjét, tehát az állampolgárokat és a profitorientált vállalkozásokat is. A nonprofit szektorba egyik sem tartozik bele.

Másrészt viszont tágabb is a nonprofit szervezet fogalom, mert az állami szféra által nagymértékben finanszírozott és befolyásolt, relatíve nagyméretű gazdálkodó szervezetek is beletartozhatnak. A klasszikus civil szervezetek köre az, amely egyszerre civil, (a kormány, állami alrendszer vagy egyéb intézménye által nem befolyásolt).

A nonprofit szervezetek meghatározásának legelismertebb, legelfogadottabb módja, a Salamon- Anheier féle elhatárolás (1995) és az alapjaira építő - John Hopkins Egyetem és egyéb elismert - szakirodalmi források. A kritériumok (vagy kulcstényezők – Bartal, 2005):

- 1.) az intézményesültség, a formalizáltság,
- 2.) a profitszétosztás tilalma,
- 3.) a kormányzattól való intézményes elkülönülés,
- 4.) az önkéntesség, az öntevékenység,
- 5.) az önkormányzatiság,
- 6.) a közjó szolgálata,
- 7.) jótékonyág,
- 8.) közhasznúság,
- 9) civil kezdeményezés,
- 10) egyházi és pártpolitikai tevékenység kizárása (ami nem jelenti akár a konkrét pártokhoz kapcsolható, akár a politika befolyásolására pártsemlegesen törekvő, vagy a vallással kapcsolatos tevékenységi körű szervezetek kizárását).

Bár a fentebbi kritériumok elsősorban arra jók, hogy egyes szervezeteket kizárhassunk, tehát negatív jellegű meghatározást tesz lehetővé, a szektor heterogenitása miatt helytálló ez a típusú definíció. Az is igaz, hogy valamennyi kulcskritériumot komolyan véve még a klasszikus civil szervezetek egy része esetében sem

érvényesül egyszerre valamennyi. Így e kritériumokat irányadónak tekinthetjük és adott vizsgálat oka és célja szerint tulajdonítunk nagyobb vagy kisebb jelentőséget egy-egy tényezőnek.

A nonprofit szervezetek a modern gazdaságokban

A legkorábbi nonprofit elméletek szerint (azaz a 60-as évek elméletei, pl. Weisbrod) a nonprofit szektor a másik két szektor (állam és piac) kudarcaira való reagálásként jött létre, azonban Lester Salamon „az öntevékenység kudarcának elméletében” (más néven interdependencia elmélet) megcáfolja ezt. (Salamon, L. M. 1987.) Szerinte a piaci kudarcokra a társadalom válasza öntevékeny szervezetek létrehozása, azonban ezek számos korlátba ütköznek feladatuk ellátása során; ilyen a filantróp partikularizmus, paternalizmus, amatőrizmus, a forrásteremtési nehézségek. E kudarcokra reagált az állam, amikor szerepet vállalt a közjavak előállításában, a jóléti intézményrendszer működtetésében. Ez, az állam és nonprofit szervezetek helyét felcserélő elmélet (itt az állam válik a másodlagos feladatellátóvá) az Egyesült Államok nonprofit szektorán alapozódó vizsgálatok eredményeként született (ahol az államnak a fejlett gazdaságok közül a legkisebb a szerepe a gazdaságban). A fejlett világban, akár Magyarországon is, előbb léteztek magánkezdeményezések a társadalmi problémák megoldására, mint mielőtt az állam a XIX., illetve a XX. században ezek orvoslását elkezdte volna saját feladatának tekinteni. Mi több, gyakran befolyásos filantróp egyének, szervezetek közbenjárásának következményeként vállalt fel ilyen feladatokat.

Persze, ennek kapcsán az is kérdés lehet, hogy az állam jólétsége természetes-e, azaz, a jólétről való gondoskodás szükségszerűen az állam feladata-e és egyáltalán hogyan definiáljuk a jólétet? Az utóbbi évtizedek során a jóléti állam, jóléti rendszerek megközelítése - miközben viták középpontjába került-, változott. Ez a megközelítésbeli változás egy időben történt, történik, az egész mainstream közgazdaságtan átértékelődésével. A gazdasági válságokkal összefüggésben, de akár attól függetlenül is, felmerült az igény a bizonyos kvantitatív módszertanok kvalitatív módszerekkel történő elegyítésére, csak úgy, mint a pusztán anyagi javak mérésére való szorítkozás helyett a minőségi tényezők mérhetőségének módszertani finomítása és ezeknek a módszertanoknak az alkalmazása irányában. (Csaba, 2009) Ez igaz a nemzetgazdaság teljesítményének mérése és a társadalom egyedei jóléti szintjének mérése esetén is. Természetesen számos gyakorlatias vonatkozás nem teszi lehetővé, hogy a mérés során teljes egészében számúzzék a jövedelemértékekhez kötött statisztikai kategóriákat, mint pl. létminimum, társadalmi minimum, stb. Azonban a hazai és nemzetközi szakirodalom egyre gyakrabban alkalmaz olyan megközelítéseket, amely a szubjektív jólétet, boldogságérzetet méri, modellezi. Ennek módja nem teljesen azonos a közgazdasági modellezés hagyományos ordinális (elméletileg sem mérhető) és kardinális hasznosság fogalmával

(gyakorlatilag nem mérhető), hanem a Nobel díjas Kahnemann és Tversky munkásságára érdemes gondolnunk. (Kahnemann-Tversky 2000).

Részben a fentebbi okok miatt - sokan nem tartják helyesnek a jólét kifejezést, a jól-léttel helyettesítik.¹⁴ Ez is arra utal, hogy a jólétre, az anyagiak magasabb szintjére irányuló igény kielégítésére a gazdasági rendszereknek ma már nincs módja, egyre inkább csak a megelégedettség szubjektív érzéséhez és az egészség megtartásához várhat segítséget az egyén. (A jólét szó azonban- bár gazdagságot sugall - a jóléti szolgáltatásokat tekintve pusztán a jövedelem minimális szintjéhez, ételhez, ruházkodáshoz, lakhatási lehetőséghez, oktatáshoz, egészségügyi szolgáltatások egy alapvető szintjéhez való hozzáférést jelenti, jelentette korábban is.)

Howard Glennerster (2009) angol közgazdász felhívja a figyelmet: a finanszírozó és a feladatot ellátó különbözhet, ettől még a jóléti szolgáltatások igénybevevőinek ellátottságának minősége nem feltétlenül csökken. A jóléti szolgáltatások, a jólétnek az általunk értelmezett minimális szintje sokféleképpen biztosítható. A finanszírozást azonban valakinek szükségszerűen vállalni kell (ahogy a feladat-ellátást, gondoskodást is). Tehát az igazi probléma nem az, hogy közvetlenül az állam látja-e el a feladatokat, vagy finanszírozza-e, hanem, hogy létezik-e ilyen mechanizmus. Glennerster gondolatmenete alapján, a jól-létről való gondoskodás nem egyszerűen állami feladat és soha nem is volt az. Akár az üzleti szektorban a vállalat munkavállalói számára biztosított önkéntes nyugdíjalapba történő befizetésre, vagy a vállalat ebédlőjében biztosított kedvezményes ebédre is gondolhatunk. A jólét – jól-lét definíciós vita mögött azonban egyértelműen a szolgáltatások, a közjavakkal való ellátás csökkenésének trendjét érhetjük tetten. A nonprofit szektort nem tekinthetjük egyszerűen csak az állam jóléti szolgáltatásait helyettesítő képződménynek. Fordítva sem teljes a meghatározás: nem helyezhetjük el az állami felelősséget a nonprofit szektor szolgáltatásai által le nem fedett fehér foltokon. Ezekről az egyoldalú megállapításoktól a nonprofit szektor elméleti kutatói is óvakodtak (pl. Evers és Olk, 1996. in: Bartal 2005.), hangsúlyozva a jólét pluralista megközelítését. A pluralista modell és az ún. jólét-mix (Evers 1995.) figyelembe veszi, hogy a szektorok között átjárhatóság és szoros együttműködés van, a közjavak és a jóléti szolgáltatások iránti igények tökéletes kielégítése a fejlett gazdaságokban legalább a központi-, a helyi kormányzatok, a profit- elvű vállalkozások, a nonprofit szervezetek és a háztartások és azok kapcsolódásainak összjátéka. (De ezek csak az alapvetőek, például hazánkban kibővíthetjük az EU intézményrendszerével, amely a forrásbiztosításban fontos szereppel bír.)

A vegyes gazdaságok bonyolult működési mechanizmusainak ismeretében nem fogadhatóak el olyan vélekedések, amelyek úgy írják le a gazdaságot, mintha a jóléti finanszírozás az állam nélküli irányba haladna, visszatérve korai állapothoz, az azóta kialakult számos kifinomult allokációs és újraelosztási rendszer

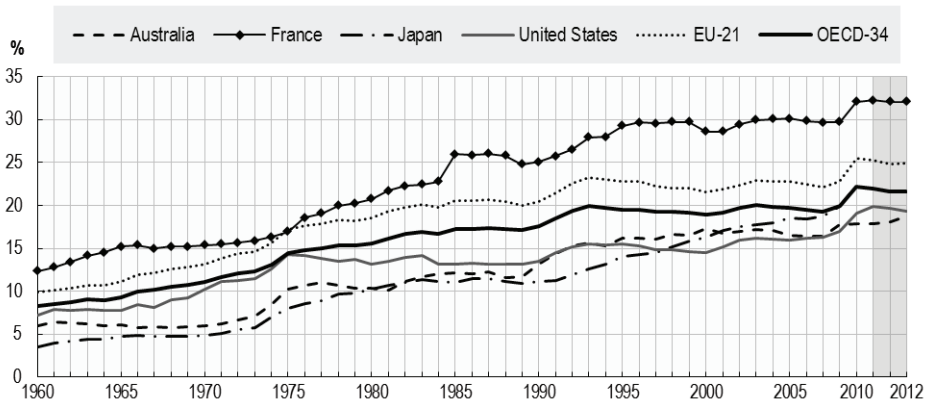
14 Az elnevezés változása nemzetközi trend, az angolban pl. a welfare- t váltja fel a well-being.

pedig egyszerűen eltűnőben lenne. Az idő múlásával a jól-léti mechanizmusok egyre többféle, színesebb variációkban jelennek meg, a szektorok közötti együttműködés is egyre változatosabb képet mutat – jól lehet az állam csak egy szereplő – a sok közül – e rendszerben.

Ha a költségvetés szociális kiadásainak szintjét vizsgáljuk, kiderül, hogy a világ fejlett országaiban még akkor is töretlen növekedést mutatnak a 2008-as válságig, ha már egy évtizede folyamatosan napirenden van a csökkentésükre való igény. A szociális kiadások növekedése hasonló mértékű az

összes állami kiadás növekedésének mértékéhez, amelyet többféle elmélet kísérelt meg magyarázni (legismertebbek a Wagner-törvény, Baumol-hatás, bürokráciaelmélet).¹⁵

1. ábra: A fejlett országok közösségi szociális kiadásai a GDP %-ában 1960-2012 (2012 becslült adat)

Forrás: OECD (2012), OECD Social Expenditure database, (www.oecd.org/els/social/expenditure)

Az 1. ábrán jól megfigyelhető, hogy a fejlett államok, még a szociális kiadásai alacsony szintjéről ismert Egyesült Államok is növekvő szociális kiadásokkal rendelkezik, ha ennek az ötven évnél általános tendenciáját tekintjük. Igaz ugyan, hogy a '80-as évek megszorításai jól megfigyelhetőek. Az Egyesült Államoknál azonban jóval erőteljesebb szociális kiadás növekedést mutat például Franciaország. Mégis, ha a nonprofit szektor trendjeivel akarjuk összevetni, az Egyesült Államokat célszerű választani, mert a nonprofit szektor általános, nemzetközi szintű növekedési

¹⁵ Az említett elméleteket részletesen mutatják be a közösségi- és intézményi gazdaságtan, továbbá az összehasonlító gazdaságtan tankönyvek, pl. Bara- Szabó (2000) : Gazdasági rendszerek, országok, intézmények

folyamata ott indult meg és emiatt a nonprofit szektorral kapcsolatos kutatások is itt voltak a legkorábbiak, számos elméleti eredmény csak ennek a gazdaságnak a nonprofit szektorára alkalmazható korlátozó állítások nélkül.

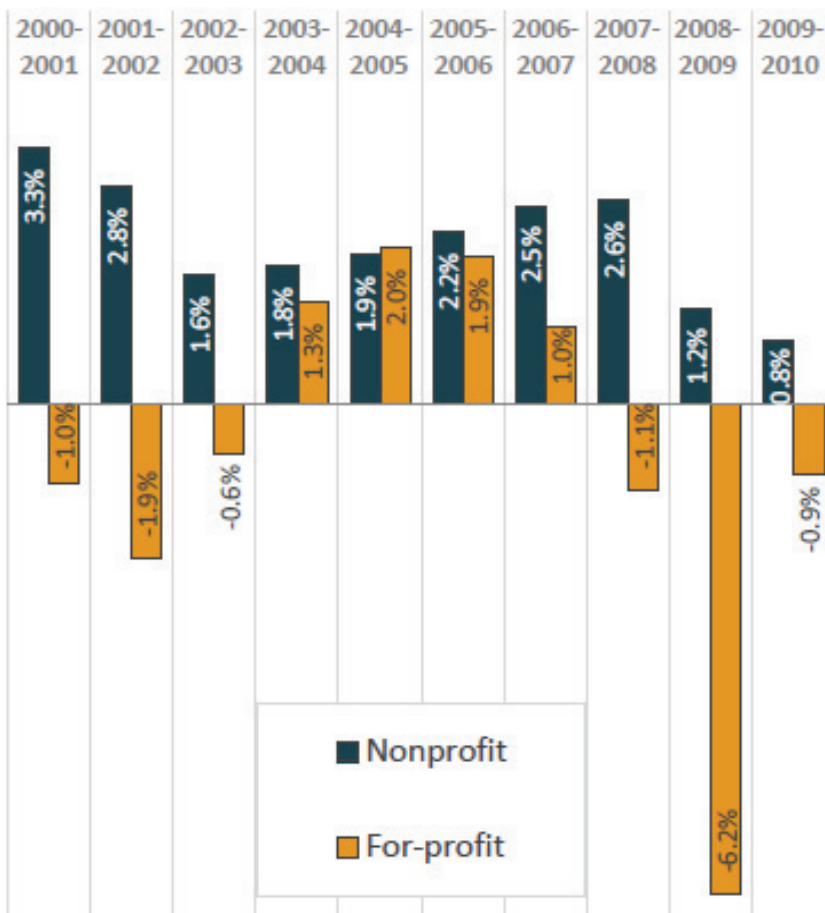
A körülbelül 2,3 millió nonprofit szervezettel rendelkező Egyesült Államok a legnagyobb nonprofit szférát mondhatja magáénak ma, a világon. Ugyanakkor a szektor GDP-ből való részesedése alapján messze nem tartozik a legjelentősebbek közé. (A statisztikai adatgyűjtés az SNA mutatórendszer igényeinek megfelelően történik, ezért a statisztikai adatok közvetlenül sehol sem mutatják a nonprofit szektor GDP-ből való részesedését. A John Hopkins Egyetem Civil Társadalmi Tanulmányok Központja azonban kidolgozta azokat a módszereket, amelyekkel egészen pontosan kiszűrhetőek a nonprofit tevékenységek). A GDP-ből való részesedésen túl a szektor méretének és jelentőségének összehasonlító vizsgálataihoz kiváló módszer a szektor által foglalkoztatottak az összes foglalkoztatott számához való viszonyítása. (Salamon – Anheier 2000., Salamon – Rudney Anheier 1993., de a Civil Comparative Project keretében megjelent későbbi kiadványok folyamatosan tartalmazznak finomításokat).

Az Egyesült Államokban az 1960-as évektől jellemző a nonprofit szektor gyors, látványos növekedésének időszaka. Azonban egyáltalán nem igaz – ahogy a korábbiakban láttuk –, hogy ezt a szociális kiadások csökkenése kísérte volna. Sőt, a megtorpanás a két területen egy időben jelentkezik. Lester Salamon korábban említett interdependencia elmélete is jól magyarázza mindezt: a források jó része – néhol nagyobb része – az államtól származik, ő az egyik finanszírozó, a gondoskodást, az ellátás felelősségét viszont átruházta másra. A szociális kiadások érthetően megugranak a válság kezdetekor, majd fegyelmezett visszafogásuk, stagnálásuk látható. A nonprofit szektor azonban azonnal reagál a válságra, ahogy az üzleti szektor is. Az üzleti szektorral való összevetés mutatja csak igazán a szektorok egymásra utaltságát és kölcsönös egymásra hatását. Ahogy a '80-as évek gazdasági megszorításai pezsdítően hatottak az üzleti szférára, úgy sodorták válságos helyzetbe a nonprofit szférát. Bár mindkét szektor a gazdasági növekedés, a gazdaság általános állapotának függvénye és a „nyugodt időszakokban” mindkét szektor példás bővülést produkált az Egyesült Államokban, a válságok és a megszorítások időszakai különböző módon hatottak rá.

A 2. ábra olyan időszakot mutat, mikor két válság is sújtotta a gazdaságot, ahogy a világgazdaság egészét, az ellenkező irányú tendenciák – itt most nem bizonyított – sejtést erősítenek meg: az Egyesült Államok gazdasága rendelkezik egyfajta másodlagos munkaerőpiaccal melynek egyik pillére a nonprofit szféra. A munkanélküliség időszakában erősödést mutat, mert felszív valamennyit az üzleti szektor elsődleges munkaerőpiacának parlagon maradt munkavállalói közül (ld. Doering és Piore, 1985., vagy Juhász, 2009.) Ez sokkal jobban megfigyelhető a 2000-es évek elején, a 2. ábra alapján, de 2008-ban és 2009-ben is ellenkező irányú a munkaerőpiac trendje a két szektorban. Jól megfigyelhető, hogy a nonprofit

szektor fizetett foglalkoztatottjainak száma átlagosan 2,1%- kal bővült évente e tíz esztendő alatt, miközben az üzleti szféra által foglalkoztatottak száma évente 0,6%-kal csökkent. Ez jól jelzi a szektor térnyerését a gazdaságban. (E témára a nonprofit szféra foglalkoztatásra gyakorolt szerepénél illetve a szociális gazdaságnál térünk vissza.) A szféra bővülésének forrásait – különösen a válságok okozta kiadás-visszafogás idején (ld. ismét 1. ábra) - aligha biztosíthatta az Egyesült Államok költségvetésének szociális előirányzata, pedig a statisztikák alapján ezeknek a foglalkoztatottaknak nagyjából 70%-a nonprofit szféra egészségügyi és szociális tevékenységi körű szervezeteinél dolgozik.

2. ábra: A foglalkoztatottak éves változása a nonprofit és az üzleti szférában 2000-2010-ig.

Forrás: Nonprofit Employment bulletin 39., Holding the fort (<http://ccss.jhu.edu/>)

A foglalkoztatottak tevékenységi körök szerinti megoszlása jól mutatja, hogy milyen feladatok, célok köré épült ki a nonprofit szféra. Az elsősorban szociális-egészségügyi funkciót csak egyharmad részben finanszírozza a kormányzat, 2010-es adatok szerint.¹⁶

A svéd és amerikai példa

Ha egy egészen más típusú állam példáján szeretnénk megvizsgálni a nonprofit- és a másik két szektor egymásra való hatásait, akkor válasszuk az állam feladatairól merőben másképpen gondolkodó Svédországot. A svéd gazdaságban a költségvetési kiadások a GDP 52% -át teszik ki, ami nagyban különbözik a '90-es évek közepén még közel 70%-os aránytól. A mostani érték nem csak Magyarországhoz áll közel (48,7%), de meglepő módon az EU 27 átlagához is (49,3). (Eurostat adat, 2012.) Ez rávilágít többek között arra is, hogy e mutató mennyire túlértékelt a gazdasági rendszerek jellemzése során: egyetlen mutató még nem sokat árul el a működés minőségéről. A svéd gazdaság az alaptendenciákat figyelembe véve kimondottan sikeres gazdaság, amely eddig nagyon jól kezelte a válság hatásait, hiszen az jelentős tartalékokkal érte el. A versenyképességi rangsorban ugyan 2012-ben nem maradhatott első, Finnország után az Európai Unió legversenyképesebb országa. (World Economic Forum, 2012/2013.) Egyes felmérések azt is mutatják, hogy az utóbbi 20 év jelentős kiadáscsökkenése ellenére a lakossága mégis az egyik legelégedettebb a világon. (Sági, 1996.) A svéd gazdasági rendszer skandináv sajátosságokat tükröző alrendszereinek függvényében képes így működni és nem utolsó sorban olyan specifikus jellemzőkkel, mint a svéd nép állampolgári öntudata vagy a korrupció gyakorlatilag nem létezése.

A „társadalmi eredet teória” (Salamon és Anheier, 1996.) kiemeli az eltérő történeti fejlődésre építhető szociálpolitikai utakat, amely alapján a nonprofit szektor szerepe adott országtípusban identifikálható. Az egyes típusok (liberális modell, szociáldemokrata modell, korporatista modell, államhatalmi modell) nem érvényesülnek tisztán, sok a „kivétel”, ez is figyelmeztethet e tipizálás korlátaira. A liberális modellt (amelybe az Egyesült Államok is tartozik), főként az alacsony kormányzati jóléti kiadásokkal indokolva a nagy nonprofit szektorral rendelkező országok közé sorolja. Svédországhoz, a szociáldemokrata modellben - az univerzális szolgáltatások miatt - a kategorizálás logikájának megfelelően - kisméretű nonprofit szektort párosít. Lester Salamon Svédország nonprofit szektorát 2003-ban kiadott tanulmányában - önmagának ellentmondva - relatíve nagy, kiterjedt nonprofit szektornak minősíti, ahol kiemelkedő az önkéntes munka, sok az állampolgári kezdeményezés és nagy az igény az állampolgári aktivitás szinte minden

¹⁶ The nonprofit sector in the brief: public charities, giving and volunteering, 2012.

formája iránt – igaz, a kulturális, szabadidős és érdekképviseleti területet külön is kiemeli. Azaz, nem állítja, hogy a jóléti szolgáltatások területén tevékenykednek, hiszen a jótékonykodás amerikai formája távol is áll a svéd gondolkodásával összeegyeztethető szociális normáktól, azonban felhívja a figyelmet arra, hogy a szociális tevékenység pusztán egy a tevékenységi körök közül, a nonprofit szektor ennél jóval színesebb és a reziduális (kielégítetlen) kereslet kielégítésén szerepe jóval túlmutat.

Annak megítélésére, hogy a svéd nonprofit szektor nagy-e, segítségül hívhatjuk a foglalkoztatottak számarányát és a nonprofit tevékenységek GDP-hez viszonyított értékét. Ez utóbbi a 2000-es évek első évtizedének a végére mindkét gazdaságban 6% körüli és azóta feltehetőleg növekedett. Ennek alapján mindketten csak középkategóriások. A csúcstartó Hollandia, 15% körüli értékkel. A fizetett és önkéntes munkaerő számított mutatóit (később részletesen lesz róla szó) az összes foglalkoztatotthoz való viszonyításban nézzük. A John Hopkins kutatócsoportjának eredményei szerint, 41 ország vizsgálata alapján, a szférában foglalkoztattak arányának átlaga (5,6%) felett van mindkét országban. Az Egyesült Államokban 8,9%, míg Svédországban 9,6% e mutató értéke. Ez annak köszönhető, hogy az Egyesült Államokban körülbelül minden harmadik-negyedik állampolgár vállal önkéntes munkát, addig Svédországban az állampolgárok 70%-a aktívan tevékenykedik önkéntesként. (Irish – Salamon- Simon, 2009)

A svéd és amerikai példa célja itt nem az volt, hogy számot vethessünk a közép-európai, 23-24 éve gazdasági rendszert váltó országok, például Magyarország e téren való elmaradottságával. Ezek az országok még mindig alacsony szinten állnak az átlagos értékekhez képest, akár GDP-hez viszonyított arányt, akár a foglalkoztatottak arányát vagy az önkéntesség mértékét tekintjük. Azonban a rendszerváltás óta dinamikus a növekedés, például a szektorban foglalkoztatottak – az előbb említett gazdaságok önkénteseihez képest töredéknyi önkéntes beszámításával – a nemzetgazdaságban foglalkoztatottak több mint 4%-át adják (KSH, 2011) – jól lehet, a fő foglalkoztatók a korábbi alfejezetben említett „állami nonprofitok”.

Az összehasonlítás célja, hogy megmutassa, hogy a nonprofit szektor jóléti vonatkozásokra és a szektorok helyettesíthetőségére építő elméletek főleg az Egyesült Államok sajátos viszonyaira készültek – ez éppen úgy speciális, mint a svéd rendszer. Bár a nonprofit kutatások bázisa az Egyesült Államok és a szektort jellemző részletes leírások, a hozzáférhető nemzetközi szakirodalmak többsége legtöbbször ennek a gazdaságnak a sajátosságain alapulnak, nem arról van szó, hogy ez a „tökéletes” nonprofit szektor, amelyhez „kívánatos volna” közelíteni. Nem mondhatjuk, hogy egyik működése jobb vagy rosszabb, egyszerűen más igények hívták életre őket és érvényesül a szektor egyik fő erénye, a rugalmas alkalmazkodás. Általában véve más motiválja, például, a svéd civileket, mint az amerikaiakat. Svédországban az egészségügyi és szociális területek aránya a szervezetek között 15% alatt marad, szemben az egyesült államokbeli 70%-kal. (Salamon, 2003)).

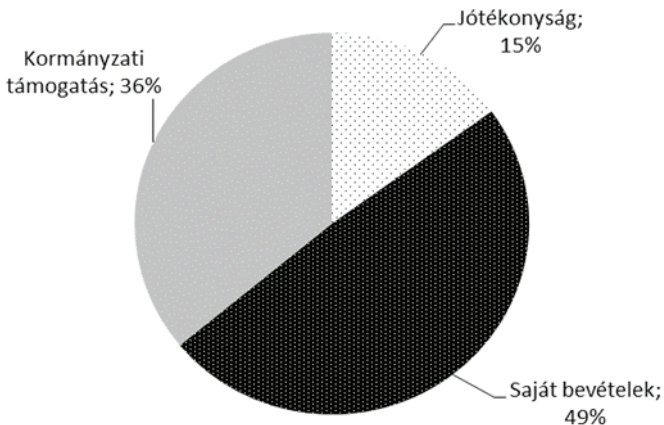
Máshol sem éri el ezt az arányt. Magyarországon például a 25%-ot sem. (KSH 2011) A nonprofit szféra erősödése kísérőjelensége a fejlett gazdasági rendszerekkel rendelkező országoknak, ennek pedig egyik fő oka a társadalom érettsége és lehetősége, hogy nagyobb szerepet vállaljon a környezete, jelene és jövője formálásában, aktív szerepvállalásra, érdekei képviselésére, kihasználva az adott ország jogi keretei biztosította teret.

A nonprofit kutatások eredményei rációznak arra, hogy a fejlődő világ nonprofit szektora azért kicsi, mert alacsonyabb szintű szükségleteik kielégíthetlensége miatt a társadalmi aktivitás érdektelen a számukra. Az igaz ugyan, hogy ezeknek az országoknak valóban jóval kisebb a nonprofit szektora, de okok inkább abban keresendők, hogy ezek közül az országok közül némelyikben az állam alig-alig támogatja e tevékenységeket és a belföldi alacsony jövedelemszint miatt a hazai magánadományok mértéke is elhanyagolható. Legtöbb helyen nehezíti a helyzetet a demokratikus berendezkedés hiánya. (Salamon, 2003)

A nonprofit bevételi szerkezete nemzetközi összehasonlításban

A nonprofit szektor bevételeit első közelítésben három részre oszthatjuk, kormányzati támogatásra, adományozásra (jótékonyosság) és saját bevételekre. Lester Salamon és munkatársai 2009-ben folytatott országvizsgálatai alapján 39 ország átlagos bevételi szerkezetéről az 3. ábrának megfelelő arányt kaptak a kutatók. A saját bevétel a legnagyobb bevételcsoport, az összes bevétel majdnem 50%-a.

3. ábra: Bevételi források aránya, 39 vizsgált ország átlaga.

Forrás: Irish, Salamon, Simon: Outsourcing Social Services to CSOs: Lessons from Abroad, 2009.

A service- és expressive jellegű szervezetek

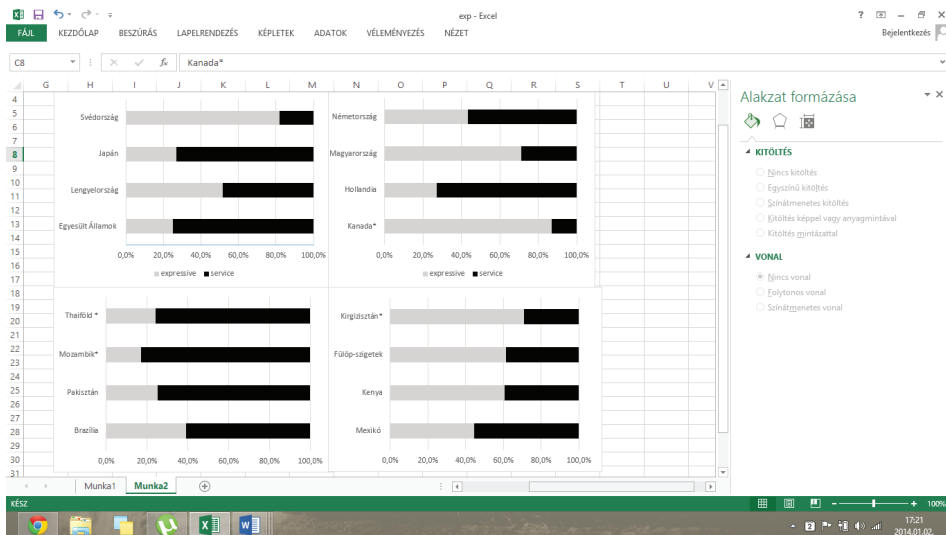
A service- és expressive jellegű felosztás a bevételi szerkezettel együtt nem teljes körű, de jó jellemzést ad egy ország nonprofit szektoráról. A service típusba tartoznak azok a szervezetek, amelyek például oktatással, egészségügyi-, szociális szolgáltatások nyújtásával, gazdaságfejlesztéssel foglalkoznak. Ezeknek a szervezeteknek a létrejötté hagyományos keresleti elméletekkel is indokolható. Betölthetik azokat a réseket, melyeket az állam vagy a piac szabadon hagy, azaz kielégíthetik a reziduális keresletet. Gazdasági vonatkozásai jóval nagyobbak, mint az expressive típusú szervezeteknek, mivel jobban mérhető a teljesítményük. Mivel szolgáltatnak, nagyobb mértékben járulnak a GDP-hez, a fizetett munkaerő pedig szintén jobbra e csoporthoz tartozik a szektorban. A gazdálkodási tevékenységre jóval nagyobb hangsúly helyeződik, hiszen a javak, szolgáltatások létrehozása során hatékonysági kritériumok sorának kell megfelelni. A szolgáltatás nyújtás fenntartásának követelménye is a körültekintő gazdálkodás. A legtöbb esetben a GDP-hez való hozzájárulás növekedése vagy a fizetett alkalmazottak számának bővülése mögött a service szereppel bíró szervezetek számának gyarapodása, ill. a szervezetek service szerepének növekedése áll. A service és expressive funkció gyakran együtt jellemző egy szervezetre, egyszerre képvisel egy bizonyos célt illetve nyújt különféle szolgáltatásokat működési területének megfelelően.

Az expressive funkció elsősorban a környezetvédelem, a kultúra, a polgári és szakmai érdekképviselőket, szövetségeket, nemzetközi kapcsolattartást szolgáló szervezetekre jellemző. Ezek a szervezetek a GDP-hez való hozzájárulás tekintetében kevésbé lényegesek. Van azonban olyan számítás, amellyel az önkéntes munkát beszámítja és így számítja a szektor teljesítményét. Ezzel a módszerrel magas teljesítmény értéket produkálhatnak az expressive típusú szervezetek is, hiszen az önkéntesek száma magas ebben a szegmensben, bár igaz, hogy a fizetett alkalmazottak száma egyértelműen alacsonyabb. A gazdálkodás speciális kérdései is ritkábban merülnek fel esetükben, egyszerűbb könyvelést, kevesebb gazdasági szakembert igényel irányításuk – az általánosságok szintjén legalábbis ez igaz. Az bizonyos, hogy elsősorban azért jön létre, hogy közös érdekeket fejezzen ki, azonos ideológiai, vallási, zenei, kulturális, stb. érdeklődésű vagy hasonló preferenciákkal rendelkező csoportokat tartson össze, segítse és fejlessze az állampolgári részvételt és önkifejezést. (A témáról, az expressive és service funkcióról bővebben: Salamon- Hems – Chinnock, 2000)

Mivel az egyes szervezetek egyszerre képviselhetik a két funkciót, nem helyes megoldás besorolni a szervezeteket az egyik alá és kiszámítani a két típus részarányát. Helyesebb volna, ha a szervezeteken belül is arányszámokat alkotnánk és figyelembe vennénk. Hogy képesek vagyunk meghatározni, hogy egy adott nonprofit szervezet tevékenysége hány %-a képviselő és hány %-a szolgáltatás, elsődleges adatgyűjtésre lenne szükség. A tevékenységi kör alapján való besorolás

a legegyszerűbb, de kérdés, mit tekintünk súlynak, mi legyen az, ami alapján meghatározzuk a tevékenységi kör részarányát. Ekkor lehetőségünk van a nonprofit szektor által keletkeztetett GDP-t választani, vagy az önkéntesek tevékenységének értékével korrigált GDP-t választani. A fizetett munkaerő vagy az önkéntes munkaerő arányában vagy a fizetett plusz önkéntes munkaerő arányában is megnevezhető. Mivel, a korábban említetteknek megfelelően a nonprofit teljesítményeknek az SNA rendszer adataiból való kiszűrése bonyolultabb, a munkaerőt használó megoldás a legegyszerűbb. De az tény, hogy mivel a két funkció eleve más arányban használ fizetett és önkéntes munkaerőt ez a megoldás erősen torzít. Ha csak a hozzávetőleges arányok érdekelnek minket, Salamon 2003-as írása alapján az országok többségére tudunk is ilyen számolni. Az országok kiválasztása a következő alfejezet igényeire tekintettel történik. Ennek a „kísérletnek” az eredményeit a 4. ábrán láthatjuk.

4. ábra: A képviselői (expressive) és szolgáltató (service) funkció megoszlása az egyes országok nonprofit szektorában

Forrás: Saját szerkesztés. Salamon: Global Civil Society – An Overview, 2003 és Salamon, Haddock, Sokolovski, Tice: The Global Civil Society and Volunteering, 2013 adatok alapján

A csillaggal jelölt országokra a hivatkozott irodalomban nincs adat, viszont a John Hopkins Civil Társadalmi Tanulmányok központjának egy friss tanulmányából közvetlenül vett adatok kerültek az diagramba (Salamon-Haddock-Sokolovski-Tice, 2013).

A friss irodalom a korábban említett módon korrigált „nonprofit GDP-t” (NPI mutatót) veszi alapul. Bár más országokat vizsgál, de például Japán mindkét

tanulmányban szerepel. A saját számítású 73% service, 27% expressive helyett az ő eredményük 95% service, 5 % expressive szervezet. A különbség valószínűleg főként nem az idő múlása, hanem a munkaerő-alapra vetített módszer torzítása miatt van. Ez az eredmény – bár önmagában igazolásnak kevés – de mégis jelzi, hogy a módszertan finomításával, pontosítással nem a különbségek eltűnésére kell számítanunk. Bár a különbség nem kicsi, ugyanakkor a fő tendencia – hogy Japánban kicsi az érdekképviselő aránya – változatlan. Az Egyesült Államok és Svédország, ha megnézzük, milyen arányban vannak jelen nonprofit szektorában a service és expressive típusú szervezetek, a skála két ellenkező végpontja felé helyezkedik el. Ez azonban nem zárja ki az összességében azonos bevételi szerkezetet.

A nonprofit szektor bevételi szerkezete az egyes országok esetében

A bevételi szerkezet vizsgálata jól kiegészíti a funkció szerinti csoportosítást: a finanszírozás módja lapvető jellemzője a különböző országok nonprofit szektorának. Ebből a szempontból a szektor szintén nagyon változatos.

Az 5-ös ábrán négy ország csoport szerepel. Az egy csoportba tartozók nonprofit szektora, természetesen, ettől még mindig sok szempontból eltérő lehet.

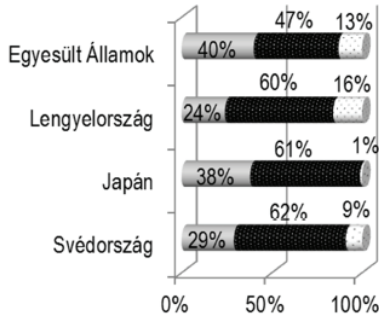
Az előző részben tárgyalt Svédország és az Egyesült Államok, bár már kiderült, mennyire eltérő célok, prioritások köré szerveződött nonprofit szektora, mégis közös csoportba esik. Olyan fejlett országok, amelyek nagy nonprofit szektorral rendelkeznek és leginkább saját bevételekkel finanszírozzák működésüket. Viszont más a tevékenységi körök megoszlása.

Az Egyesült Államokban a nonprofit szektor foglalkoztatottjainak 37%-a kórházi ápolásban tevékenykedik, további 33%-uk szociális szolgáltatásokat nyújt, gyermekotthonokban vagy mentőszolgálatnál dolgozik. Lényeges még az oktatásra jutó 15%, a többi tevékenységi kör azonban igen kis mértékben veszi ki a részét. (Adatok forrása: Nonprofit Sector in Brief, 2012.)

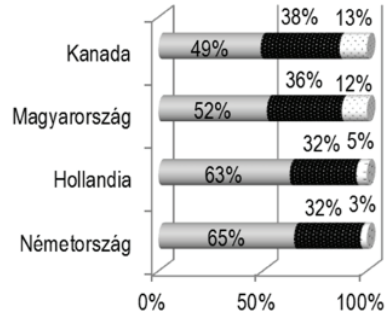
A svéd nonprofit szektorban azon területeken, ahol az Egyesült Államokban a szektor foglalkoztatottjainak 70%-a dolgozik, e szám 20-22% közé tehető, miközben a kultúra és oktatás a területén foglalkoztatottak aránya együtt, éppen csak, hogy 50% alatt marad.

5. ábra: Különböző jellemző bevételi szerkezetek az egyes országokban.

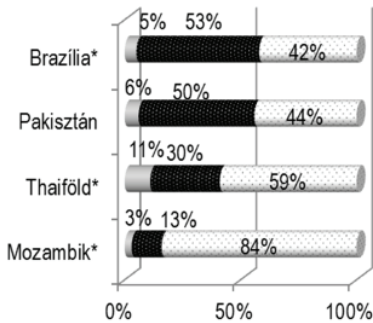
Fejlettek, főleg saját bevételből

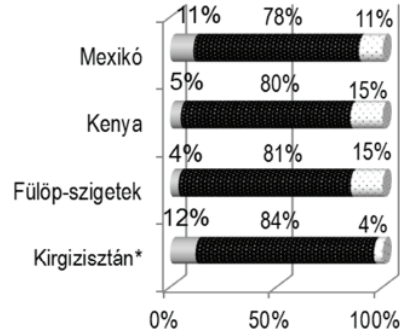
Ahol az állami támogatás teszi ki a nagyját...

Ahol a jótékonyság sokat nyom a latba...

Ahol az állami támogatást saját bevételekkel kell pótolni...

■ Kormányzati támogatás

■ Saját bevétel

· Jótéknység

Saját szerkesztés. Forrás: Irish, Salamon, Simon: *Outsourcing Social Services to CSOs: Lessons from Abroad*, 2009 és *-os adatok Salamon, Haddocks, Sokolovski, Tice: *The Global Civil Society and Volunteering*, 2013 adataiból

A szakmai- és polgári érdekképviselet a nemzetközi arányokhoz képest nagyon magas (de közel sem a legmagasabb, kb. 20% együtt).¹⁷ A szolgáltatások zömében – nemzetközi összehasonlításban – javarészt az állam által finanszírozott, az

17 Bár az adatok néhány évvel korábbiak az Egyesült Államok adatainál, ezért azt a kritikát érdemelheti ki, hogy nem teljesen konzisztens az összehasonlítás, mégis fontosnak tartottam mindkét esetben a fellelhető legújabb adattal dolgozni, a változások jelentős részét ugyanis – az irodalmi források kutatóinak megjegyzései alapján is – éppen a módszertan folyamatos fejlődése okozza. Mind a kettő ország adatai a John Hopkins Egyetem kutatóinak módszereivel lettek számítva.

ellátást kiszervező jellegű tevékenységet, míg az érdekképviselői tagdíj-, díjbevételek orientált terület. Tehát a svéd állam az átlagosnál jobban támogatja az állampolgárok közösségi életben való aktív részvételét, míg az Egyesült Államokban a szolgáltató területek állami finanszírozása az átlaghoz képest alulreprezentált. A jótékonyosság, adakozás alacsonyabb aránya Svédországban szintén a szektor érdekképviselői jellegéből fakad.

Japán nem csak azért került a sorba, mert a világ egyik vezető fejlett állama, hanem mert érdekes példa. Nonprofit szektora fiatal, az átlagos méret alatti (a foglalkoztatottak számarányát tekintve). Speciális a helyzete, hiszen erős állami fejlesztő politikával érte utol s hagyta el a világ fejlett országainak átlagos jövedelmi szintjét. Ebben az országban az állam beleszólása a társadalmi-gazdasági folyamatokba jóval nagyobb, mint amit mi, európaiak, vélhetően, természetesnek tartunk. A szakképzett bürokrácia szerepe óriási. (Szabó, 2007) Japán mégis teret enged a nonprofit szektornak, sőt az állam támogatási aránya sem tekinthető alacsonynak. Azonban a támogatott területeken jelentős az állami ellenőrzés. Az oktatás és az egészségügy, a szolgáltató területek legjelentősebbek, illetve, az érdekképviselői funkciói rendkívül gyenge. A jótékonyosság is nagyon alacsony részarányt képvisel, bár lassan növekszik. Ez a nonprofit szektor az állammal szembeni nagy bizalom miatt kevesebb motivációt szolgáltat az egyéni kezdeményezésre.

Lengyelország a közép-európai országok reprezentánsa e csoportban, ahol van ugyan az állami támogatás, de a díjbevételek jóval nagyobb arányú. A volt szocialista országok közül sokan rendelkeznek ugyanezzel az átlagos bevételi szerkezettel, például Szlovákia is, míg másoknál nagyobb a kormányzati szektor hozzájárulása, mint nálunk. Olyanok is vannak, amelyeknél a jótékonyossági bevétel domináns – itt a legkisebb a szektor abszolút értelemben -, ilyen Románia. Ezekben az országokban dinamikus a növekedés, hiszen a szocialista rendszerben ez a szektor sem létezett, ugyanakkor nagyon érdekes kutatási terület ezeknek az országoknak a szektorhoz való különböző viszonyulása, nonprofit szektor felfogásaik sokfélesége. Tehát az eltérések a területek arányainak vizsgálatakor is szembetűnőek, igaz, a fejlődési folyamatot sehol sem tekinthetjük befejezettnek.

Az állami támogatás aránya Magyarországon¹⁸ 2008 (válság) óta csökkenő, de addig növekedett. Bár az állam jóléti szolgáltatások finanszírozásából való kivonulása régóta napirendi pont az egész világon, de összehasonlítva az 1990-es és 2000-es évekbeli és a legújabb statisztikákat, nem tapasztalható egyértelmű tendencia az állami támogatások arányának csökkenésére. A John Hopkins Egyetem felméréseiben ugyanarra az országcsoportra nézve 1 százalékponttal nőtt az állam

18 Az 5-ös ábrához felhasznált kiadvány adatai eltérnek a magyar statisztikáktól (pl. az állami támogatásoknál néhány százalékkal magasabb értéket tükröznek a Központi Statisztikai Hivatal által közzétett értékekénél). Itt megtartottam inkább a kiadvány által közölt értékeket, a JHU szakemberei által alkalmazott módszertan alapján számították őket, ahogy a többi országnál is: így összehasonlíthatóak az adatok.

részaránya, miközben maga a szektor is növekszik, eltérő dinamikával az egyes országokban. Tehát itt nem érhető tetten az állam kivonulása a finanszírozást illetően, sőt úgy tűnik, - a válságig biztosan- az állami finanszírozás szerepe csak nőtt. A másik két állami bevételek kapcsán domináns ország Hollandia és Kanada, a nonprofit szektor méretét tekintve két élenjáró ország. Kanada a szolgáltatásokban erős, mint az Egyesült Államok, csak magasabb az állami finanszírozás részaránya, így más csoportba került, de sok hasonlóságot mutat déli szomszédjával. (Ugyanakkor a szektor egészére nem igaz, hogy mindig meghatározó a hasonlóság földrajzi közelség esetén.)

Hollandia liberális-, Németország szociális korporatív berendezkedésű országként van jelen a csoportban, de ugyanúgy érvényesül mindkettőben a hagyományosan jó együttműködés a szektorok között: az állam finanszíroz, az ellátást pedig a nonprofit szférára bízta – persze nem minden területen. Ezekben az országokban már az „expressive” funkciójú szervezetek is szép számban jelen vannak (25-30%). Belgium nonprofit szektora sok tekintetben hasonló Hollandiáéhoz, itt is jellemző a 60% feletti állami finanszírozás. (Irish-Salamon-Simon, 2009)

A fejlődő országokban, ahogy javarészt hiányzik a szociális háló, úgy hiányzik az állam hozzájárulása a nonprofit szférához. Ahol a jótékonyosság, adományozás teszi ki a bevételek orozslánrészét, azok a legkisebb nonprofit szektorral rendelkező országok. Jellemzőek a nemzetközi szervezetek adományai, mert a belföldi adományozás sem támaszkodhat stabil jövedelmű társadalmi bázisra. Igaz, hogy például az iszlám Pakisztánban a nagy hagyományokkal rendelkező karitatív célú dézsmafizetés is megjelenik az adományok között. A brazil nonprofit szektor rendelkezik a csoport tagjai között a legnagyobb arányú érdekképviselési nonprofit szervezettel (40%) és legalacsonyabb szolgáltató szervezet (60%) aránnyal. (Salamon-Haddock-Sokolovski-Tice, 2013)

A magasabb saját bevétellel rendelkezők esetében sikeresebbnek mondható a szektor. Az afrikai országokat pl. az itt szereplő Kenya nonprofit szektorát külön ki szokták emelni a kutatók. Például azért, mert átlagot meghaladó mértékű az érdekképviselési területen dolgozók aránya. A Fülöp-szigeteket is érdemes kiemelni, mert a korrupció elleni polgári megmozdulások segítették a társadalmi összefogások kialakulását más területen is, az önkéntes munka pedig nagyon nagy arányú. Legnagyobb terület a szektoron belül az oktatás, amely jellemzően ár- és díjbevételekből gazdálkodik. (Salamon, 2003)

Összefoglaló

Az egyes országok nonprofit szektorának tanulmányozása során fontos következtetéseket vonhatunk le. Megállapíthatjuk, hogy egyes országok nem csak a finanszírozást tekintve térnek el, de abban is, hogy más-más célok körül összpontosul nonprofit szektoruk, más feladatokat lát el, más típusú hiányokat pótol. De

egyiket sem tekinthetjük ideáltípusnak; e szektorban természetes az alternativitás. Ha az okot keressük, ami lehetővé teszi a szektor dinamikus növekedését, csak részben tudhatjuk be az állami feladatátadás és finanszírozás megosztás szintén tetten érhető trendjének. A nonprofit- illetve civil szektorban jellemző társadalmi tőke elemet civil kurázsinak hívják. A témával foglalkozó legismertebb szerző, aki 1995-ben (magyarul 1997-ben) megjelent sikeres könyvében ráirányította a figyelmet a témára, Francis Fukuyama. Az ő tézisei között megjelenik, hogy ennek a tőketípusnak a fontossá válásához, kifejlődéséhez és megerősödéséhez szükséges, hogy legyenek másodlagos szerveződések, amelyek markánsan képviselik az egyes társadalmi csoportok véleményét és nyílt kommunikációra rendezkednek be. Bár Fukuyama a másodlagos szerveződések alatt a civil társadalmat érti, de annak bővebb értelmezésében. (Ebbe az üzleti szféra is belefér, szinte minden, ami nem központi, állami irányítású.) A dolog lényegéből adódóan azonban a ilyen típusú szereplők az olyan szerveződések, amelyek fő célja az önkifejezés ill. érdekképviselet. Ezek a szerveződések többnyire nonprofit szervezeti formában találják meg a helyüket a társadalomban. Ezeket az angolszász nonprofit szakirodalom „expressive” szervezetnek nevezi, szemben a szolgáltató típusúakkal szemben („service”). Mondhatjuk azt is, hogy az „expressive” típusú szervezetek fő feladatuként éppen magának a társadalmi tőkének a formálására jönnek létre. Mivel Magyarországon az e körbe sorolható szervezetek nagy arányban vannak jelen, ezért a nonprofit szektor növekedésének okai között nem szabad hagyni elsikkadni, mindenképpen figyelembe kell venni azokat az okokat, amelyek ezeket a szervezeteket életre hívják.

Irodalom

- Bara- Szabó (2000): Gazdasági rendszerek, országok, intézmények, alcím: *Bevezetés az összehasonlító gazdaságtanba*. Budapest: Aula Kiadó Kft. 89-105.o.
- Bartal Anna Mária (2005) *Nonprofit elméletek, modellek, trendek*. Budapest: Századvég Kiadó.
- Blackwood A. – Roeger K – Pettijohn L : *The nonprofit sector in the brief: public charities, giving and volunteering*, 2012. Washington DC: Urban Institute, <http://www.urban.org/UploadedPDF/412674-The-Nonprofit-Sector-in-Brief.pdf>
- Doeringer P, Piore M. (1985.): *Internal Labor Markets and Manpower Analysis*, London: .M.E Sharpe Inc.
- Csaba László (2009): *Crisis in Economics*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 22-41. o.
- Evers, Adalbert (1995): *Voluntas: Part of the welfare mix: The third sector as an intermediate area*, International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations, Volume 6, Issue 2, pp 159-182

- Fukuyama, Francis (1997): *Bizalom – A társadalmi erények és a jólét megteremtése*. Budapest: Európa könyvkiadó.
- Glennerster, Howard (2009): *Understanding the finance of welfare: What welfare costs and how to pay for it*, 2nd edition. University of Bristol: The Policy Press.
- Irish L. E., Salamon L.M., Simon K.W. (2009): *Outsourcing Social Services to CSOs: Lessons from Abroad*, John Hopkins University, Baltimore: Center for Civil Society Studies
- Juhász Zita (2009): *A nonprofit szervezetek szerepe a foglalkoztatottság növelésében*, Gazdaság és Társadalom Konferencia elektronikus kiadványa, NyME KTK Sopron
- Juhász Zita (2013): *A magyar nonprofit szektor jelen és jövője a finanszírozás tükrében*, Budapest: Arisztotelész Kiadó
- Kahnemann D.- Tversky, A (Eds.) (2000): *Choices, Values and Frames*. Cambridge.: Cambridge University Press
- Sági Matild (1996): „Egyenlőtlenség és egyenlőtlenségtudat” in: *Társadalmi riport 1996*, Andorka Rudolf, Kolosi Tamás, Vukovich György (szerk.). Budapest: TÁRKI, Századvég. 528–560.o.
- Salamon, L. M (1987): A piac kudarca, az öntevékenység kudarca és a kormány nonprofit szektorral kialakított kapcsolatai a modern jóléti államban. In: *A harmadik szektor* (szerk.: Kuti, É., Marschall, M.) Budapest: Nonprofit Kutatócsoport, 1991. 62.o.
- Salamon, L. M. (2003): *Global Civil Society – An Overview*, John Hopkins University, Center for Civil Society Studies, Baltimore (ccss.jhu.edu)
- Salamon, L. M. – Anheier, H. K. (1995) *Szektor születik - A nonprofit szektor nemzetközi összehasonlításban*. Budapest: Nonprofit Kutatócsoport.
- Salamon, L. M. – Anheier, H. K. (1996) Social Origins of Civil Society: Explaining the Nonprofit Sector Cross-Nationally. In: Salamon, M. L. – Anheier, H. K. (szerk.) *Working Papers of the John Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project No. 22*, Baltimore: JHU Institute for Policy Studies.
- Salamon, L. M. – Anheier, H. K. (2000): Nonprofit Institutions in the Household Sector, In: *Household Accounting Experience in Concepts and Compilation*, 1. kötet, United Nations, New York 275-299. o.,
- Salamon– Haddock - Sokolovski – Tice (2013): *The Global Civil Society and Volunteering*, 2013 (http://ccss.jhu.edu/wp-content/uploads/downloads/2013/04/JHU_Global-Civil-Society-Volunteering_FINAL_3.2013.pdf)
- Salamon, L. M. – Hems L.C. - Chinnock K (2000): *The Nonprofit Sector: For What and for Whom?* John Hopkins University, Center for Civil Society Studies, Baltimore (css.jhu.edu/wp-content/uploads/downloads/2011/09/CNP_WP37_2000.pdf),
- Salamon, L. M. – Rudney G. - Anheier, H. K. (1993): *Nonprofit Institutions in the System of National Accounts: Country Applications of SNA Guidelines*, Voluntas, 4. évfolyam, 4. szám (1993), 486-501. o.
- Szabó, K. szerk. (2007): *Összehasonlító gazdaságtan*, Budapest: Aula Kiadó 103-126. o.

További felhasznált adatforrások:

Eurostat adatok, Government total expenditure of the GDP% <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec00023>

KSH tájékoztatási adatbázisa <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/themeSelector.jsp?page=2&szst=QPG>

Nonprofit Employment bulletin 39., Holding the fort (http://ccss.jhu.edu/wp-content/uploads/downloads/2012/01/NED_National_2012.pdf)

OECD (2012), OECD Social Expenditure database, (www.oecd.org/els/social/expenditure)

The Global Competitiveness Report, 2012/2013, World Economic Forum, 14. o. http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf